

V I S S Z H A N G

A Magyarság írja 1943 jún. 18-i számában a 4-ik lapon; „Az író legfőbb feladata: a szórakoztatás” címmel: „Az Europäische Literatur legújabb számában Bernhard Rang érdekes cikket ír arról, hogy Goebbels dr. kezdeményezésére a német költőket és írókat felszólították: irjanak szórakoztató és könnyebb fajsúlyú műveket. A legfőbb német irodalmi szerv százezer márkás első díjjal jutalmazza a legjobb szórakoztató regényt, de ezenkívül négy 15.000 márkás és négy 10.000 márkás díjat is kitűzött. Az irodalmi szerv felhívása szerint Németországban nincs hiány jelentős és költőileg vagy irodalmilag súlyos művekben, ellenben igen nagy a hiány az úgynevezett szórakoztató regényben, amelynek elsősorban a háború idején igen fontos feladata, hogy az érdeklődést lekösse és az idegeket megnyugtassa. Bernhard Rang ezzel az érdekes és maga nemében egyedülálló irodalmi fölhívással kapcsolatban a panem et circenses nemes értelemben való alkalmazásának helyességét fejt ki. Rengeteg példát sorol fel arra, hogy a legnagyobb költők és írók is — mint például Goethe, George, Rilke, Carossa, Schiller, Fontane, Hauptmann, Flaubert, Dosztojevskij, Edgar Allan Poë és sokan mások — irtak könnyű és népszerű verseket és műveket, s ezzel vetették meg tulajdonképpen népszerűségük vagy nagy olvasottságuk alapját. A cikk írója szerint a költőnek erkölcsileg és irodalmilag nem árt, ha leszáll elefántcsonttoronyából és a dolgozó háziasszony, az ifjú titkárkisasszony, a tizenöt éves serdülőleány, vagy a rajongó diák számára ír egy-egy népszerű művet. A második világháború nagy harcában, de főként Németország szociális újjászületése idején az íróra és költőre is fokozott és nagyobb feladat vár. A toll mesterének el kell mennie a munkáshoz és paraszthoz, az iparoshoz és kereskedőhöz, s hozzá kell járulnia ahhoz, hogy Németország frissen és könnyedén nyerje meg az idegek háborúját is.”

*

A Délmagyarország jelenti a szegedi Tömörkény szobor leleplezéséről: „Ezután hosszasan foglalkozott Gulácsy Irén Tömörkény István magyarságának kérdésével. — Leszármazása szerint egy érdekes, osztrák emberpár gyermeke volt — folytatta beszédét. — Ennél a kérdésnél azonban hosszabban nem is illik időznünk, hiszen a születés vérségi, nyelvi, vagy egyéb vonatkozások szerint nem saját elhatározásunktól függ és így nem érdemünk, sem bűnünk. Aszerint vagyunk magyarok, ahogy magunkat minden körülmények között annak érezzük és valljuk.”

*

Bartók György írja „Az új Rákóczi-arc” című tanulmányában (Erdélyi Helikon, 1943, 353): „Rákóczi lelke időtálló értékek felé sóvárogva kinozza önmagát és emészti bűnök emlegetésével. Lehetnek mesterei Augustinus és a francia janzenisták, — a dolgon ez semmit sem változtat: ezekhez menekülni is a szellem szomja és éhsége kényszeríti. Elég egybevetnünk őt, mint államfilozófust, a politika mesterével, Macchiavellivel. Első pillanatra látnunk kell, hogy két különböző szellem gye-mekével van dolgunk: az egyik az önzés és a hatalomratörés embere, a másik az

alázatoság és a készséges szolgálat férfja. Amaz a hideg ész parancsai szerint rendezi a maga és mások életét; emez az ész jogait elismeri, de megköveteli a szív jogainak érvényesülését is... A fontos az, hogy a lélek rendíthetetlen hittel emelkedjék föl közvetlenül, minden korlát fölé a magasságokba s ott alázatosan jelentkezzék a teremtő és gondviselő Isten trónusa előtt. Közvetítőkre sincs szüksége és ellentétet sem ismer Isten és ember között; egyenesen a szabad lélek szárnyain repül istene felé, ki őt teremtette és bűnös léte ellenére megtartja a maga számára.“

*

Neergard zürichi orvosprofesszornak A huszadik század föladata című, magyar fordításban megjelent munkájával kapcsolatban írja Loványi István a Jelenkor jún. 15-i számában: „Honnan ered gondolkozásunk válsága?... Az elmulóban levő kor világképe anorganikus, mechanisztikus volt. A válságtünetek egész sora a haldokló mechanisztikus gondolat utolsó erőfeszítéseire vezethető vissza. A kialakulóban levő világkép biológiai, de szellemibb és vallásos lesz. Ezt a folyamatot a modern fizika kialakulása indította meg... Az atomfizika dematerializálta a világot. A kvantumelmélet kimutatta az energia és hatás nem-folytonos, atomos természetét. Megdőlt tehát a természeti jelenségek térben és időben való folytonosságába vetett hit. Az oksági viszony uralma is megingott... A természet-törvények lényegében változás állt be. Ezek ugyanis pusztán statisztikai szabályokká sülyedtek alá.“

*

Ugyanott Vásáros Rezső még a következő reflexiókat füzi Neergard könyvéhez: „... Az új gondolatok alapján az eddigi, merev atomokból mechanisztikusan fölépültnek gondolt természet elanyagtalánodott, átszellemült. Az eddig számba nem vett lelki és szellemi élet, úgy látszik, igen jelentős szerephez jut a szigorúan fizikai értelemben vett természet föléépítésében is.“

*

A Nemzeti Figyelőben olvassuk (1943 márc. 21, 5): „A művelődéstörténet azt tanítja, hogy az emberiség állandóan előre halad. Azért elmúlt állapotok sohasem szolgálhatnak ideálul. A kultúra fejlődésével eltávolozunk tőlük, ahelyett, hogy feljűk közelednénk. Ez az eszme fogalmával ellenmondásban van. A humanisztikai ideál lidércfény és amilyen gyorsan csak lehet, kell őt iskola- és nevelésügyünkben kiküszöbölni, hogy valóban élő és életadó eszméknek adjon helyet.“ A tanulmánnyal kapcsolatban, amely az új német iskolaszervezés történeti előzményeiről szól és amely — önmagának már a címében ellenmondva — a múltból indul ki, kommentár helyett idézzünk Zrinyi Miklós prózai munkáiból: „Cornelius Tacitus vitéségéről való sententiáit aphorismusokkal együtt írtam. Ez az author propter brevitatem et compendium inkább tetszett Liviusnál, noha megvallom, többet tanulhatni vitézi dolgot Liviusból.“

*

„A magyar öntudatra való nevelést már a kisdédóvóban és a napközi otthonokban meg kell kezdeni, — jelentette ki Szinnyi Merse Jenő kultuszminiszter a kolozsvári tanítóértekezleten. — A népmeséknek, a daloknak, a balladáknak, a néphagyományoknak egyre szélesebb teret kell nyerniük közoktatásunkban, mert pótolhatatlan értékeket jelentenek.“ — A Néptanítók Lapja újévi számában a kultuszminiszter utasítására föl-szólítja a tanítókat, hogy gyűjtsék össze az ország minden részében a még föl-kutatatható, ősi magyar népi játékokat.“

*

Kovrig Béla mondotta az egyetem évzáró ünnepélyén: „A népek meghasonlása, a faji harcok eldurvulása idején ez az Alma Mater e tanév folyamán is az Evangélium szellemének, a klasszikus kultúrának, a magyar értékeknek és így a humanumnak otthona volt. A mi egyetemünk a nyugat-európai kultúra legkeletibb végvára. Ám harapózzon el a gyűlölet körül-löttünk, mi szüntelenül csak az európai értelmű humanum szellemében tel-jesítettük egyetemi hivatásunkat.“

*

Ráttkay R. Kálmán írja a Magyarság-ban (1943 szept. 10): „Ha van valami nagy tanulsága ezeréves európai létünknek, úgy a legnagyobb két-séggivül az, hogy soha sem akkor voltunk a legerősebbek, amikor szembe-forcduztunk az általános európai fejlődéssel, hanem amikor azt idejében ma-gunkévá tettük: Szent István, Nagy Lajos, Mátyás király nemzetét reformáló nagy országglásának sikere és dicsősége a bizonyíték erre...“

*

Tamási Áron kolozsvári beszédéből (1943 szept. 12): „Fel kell tennem a kérdést, hogy erős és egységes-e a magyar társadalom? Boldog lehet és nem e világból való, aki igennel válaszol erre a kérdésre. Én egyik sem vagyok, sajnos, mert sokat emészt az aggodalom, hogy a mai magyar tár-sadalom egy szokatlanul erős megpróbáltatást nem bír elviselni. Mivel pedig úgy vélem, hogy a magyar történelemnek egyik legnagyobb erőpróbája előtt állunk, inkább forrasztó láng csapjon ki szívéinkből, semmint bűnös könnyel-műséggel lemondjunk arról az akaratunkról, hogy ezt a társadalmat erőssé és egységessé tesszük.“